1358

BIBLIOTECA DRAMÁTICA REGIONAL

LO BRAM DEL RUCH

Parodia en dos actes y en vers

ORIGINAL EN CATALÀ DE

FREDERICH SOLER

Lo Timbal del Bruch

ORIGINAL DE

D. Joseph M.ª Codolosa

Estrenada al teatro Tívoli l'any 1888

13

IMPRENTA DE «LO TEATRO REGIONAL»
BARCELONA

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
University of North Carolina at Chapel Hill

http://archive.org/details/lobramdelruchpar11913codo

LO BRAM DEL RUCH

BIBLIOTECA DRAMÀTICA REGIONAL

LO BRAM DEL BUCH

PARODIA DEL APLAUDIDISSIM DRAMA

LO TIMBAL DEL BRUCH,

ESCRITA EN UN ACTE Y EN VERS CATALÁ

PER

Joseph M.ª Codolosa

Estrenada ab extraordinari éxit, en lo teatro del Tivoli en la nit del 16 de Desembre de 1882

Lema: Y luego puesta la mano en las narices comenzó á rebuznar tan réciamente, que todos los cercanos valles retumbaron.

(Cervantes. Quijote. 2 part. cap. XXVII.)

BARCELONA

1901

PERSONAS

Pauleta.	*Sra. Guerra de Capdevila*
Pau Maria	*Sr. Galcerán*
Garrofa.	» *Mercader*
Simon de Serral. . .	» *Muela*
Hereu Panis. . . .	» *Riba*
Mestre Jaume . . .	» *Juliá*
Toni.	» *Guilemany*
Titó	» *Angel*
Jutje de Tarragona.	» *Guitart*

Poble, etc., etc.

L' acció passa á Esplugas de Francolí, á tres horas de Vimbolí y cinch de Serral.

Any de la Constitució 18...

Á MON AMICH

Cristófol Negre

dedico eixa parodia, en proba d' afecte.

L' Autor.

609136

AL LECTOR

Tot lo bó y lo més gran es parodiatble:
Perxó fer la *parodia* habem volgut
Del últim drama, det excels poeta
Que 'ls fets recorda dels gegants del Bruch.
Ningú crítica veigi ahont tot es broma
Per poetas festius posada en us,
Y pensi que si be exagero faltas,
Que 'l sol te *tacas* y admirem sa llum.

L' Autor.

ACTE UNICH

) teatro representa la sala d' una antiga casa de pagés del poble de Esplugas. Parets emblanquinadas, porta gran al foro, duas á la detra del espectador y altre á la esquerra que dona al hort. Finestra al foro. Varias eynas de pagés penjadas, un cuadro de Sta. Rita á la paret. Taula ab tinté y ploma, cadiras, cabassos, sachs de blat, pastera, etc., etc.

ESCENA PRIMERA

TONI Y TITÓ

'oni ab un cabás de pastanagas, Titó ab una xapolina y un altre cabás buit).

ON. ¿Es dir que encar no se sap
qui es aquell que vá bramá?

IT. Lo que 't puch assegurá
—y no en lo imposible cap—
que per tot aqueix cantó,
Serral, Vimbodí y Espluga
no hi há cap ase que puga
bramar d' un modo milló.
Ja 't dich qu' ho feya molt bé...

ON. ¿Y no l' heu trobat enlloch?

IN. Qué 't creus que hem corregut poch,
pero cá, que 's cas, ¡may ré!

TON. Aixó sembla bruxería.
TIT. Y grant un pensanthi, súa.
TON. No l' heu vist.....?
TIT. Ni un tros de cua.
No podém dí si 'n tenia.
TON. Ay caratsos, ¡vaya un cás!
TIT. Será algú que 'ns fará mofa.
TON. Calla qu' are vé 'n Garrofa.

ESCENA II

GARROFA, TITÓ Y TONI

(*Garrofa sur per una porta de la dreta*).

GAR. ¿Que fém aquí bordegás?
Aixó es treballá, jo 't flich? (*Per Titó*)
Y tu ganápia, no saps
qu' has d' anar á arrancar naps?
¡Ja veureu si al amo ho dich!
TON. Es dir qu' un home no pot
ferla petá una estoneta?
GAR. ¡Ganduls!
TIT. (*Apart*). Seguimli la beta.
TON. Probém, toquemli lo bot. (*Id*).
¿Qu' us penseu que som de ferro (*Alt.*)
com vos, que tot hi sent vell
tot ho féu sense tropell?
GAR. Ja ho pots dír, y que may m' erro
Mireus....
TON. (Ja 'l tinch engrescat)
GAR. Aquell jorn que van vení
los *negres* de Vimbodí
contre nostre poble armat,
tot y sent débil xaruch,
vareig fer lo mèu papé....
¡May del mon consentiré
que ningú 'm tracti de ruch.
TON. Ruch á vos?
TIT. Quí ho pot admetra?

GAR. Jo ho veyeu, ruch á n' mí
que sabria de llegí.....
si es que hagués aprés de lletra.
TON. Es calúmnia!
TIT. Oh y tánt!
GAR. Mireus, no es perqué m' alabi
pero crech que fora sabi
si deixés de sé ignorant.
Als ulls no hi porto cap vena,
A n' mí res se m' amaga;
quant un riu, sé que fa 'l plaga
quant plora, sé que té pena.
Sé l' hora que surt lo sol
després que 'l sol ha sortit.
Si un veig de negre vestit
ja comprench que porta dol,
conech si es bona cullita
quant lo grá ha sortit de l' era,
sé que aquell que 'm vé al darrera
per calcóm me necesita.
Que hi haurá fang sé quant plóu.
Mon pèsquis tot ho endevina,
fins quant canta la gallina
ja se del cert que ha fet l' ou.
TON. Sent aixís, ¿cóm no sabeu (*Ab mofa*).
ahont se fica aquell pollí?
GAR. Ab aixó tant sols puch dí
que ja l' hi conech la veu.
TON. Potsé aneu equivocat.
GAR. ¡Oh no! n' estich ben segú,
Lo conech tant com á tú,
veu de chantre enrogallat.
Lo dia d' aquell deshori,
quant, per vía de reclam,
varem sentir aquell *bram*,
que va aumentá 'l rebombori,
tot seguit vareig dí: es éll!,
es éll, ho conech ben cla.

TIT. Y tots lo varem buscá
seguint lo vostre concell.
GAR. Ditxós ase, bè 's pot dí
qu' ha dut trastorns á la terra,
ell es culpa de la guerra
que 'ns fan los de Vimbodí.
TON. ¿Y aixó?
GAR. Massa ho sab tothom.
Desde 'l jorn que tot poruch
va fugirnos aquell ruch,
com si dar volgués un tom,
Nostramo, molt sabiament
veyent que ja 's feya fosch
y que 'l burro per lo bosch
campaba tranquilament,
va dirnos: estich pensant
qu' es inútil tot quant fèm.
Si cassar el ruch volèm
l' haurèm de cassar bramant
Sens encomanarse á Deu,
seguint un estrany compás.
¡Au! brama, qué bramarás.
¡Y quins brams! y quina veu!
¡Quin acent mes burrical!
no es perque hos ho vulga dí,
pero la varen sentí
á tres horas de Serral.
TIT. No sén trobarían gayres.
GAR. ¡V d' aixó be que se 'n rihuen!
los de Vimbodí, y 'ns diuhen
en vers d' Espluguíns bramayres.
TIT. Si pero crech que per are
jo no voldrán diusho mes.
GAR. Ay! amen de Deu sigués.
Lo passat ens cou encare
y 'ls trastorns que portará.
TIT. ¿Qué voleu dir?
GAR. Jo m' entench,

y per trobá que comprench
lo que passa y passará.
teniu per cert, que la brega
sostinguda, porta fins,
y que de los Vimbodins
ne vindrá un' altre masega.
Quant nostramo, que es valent,
va saber que 'ns insultavan
los de Vimbodí, tractavan
de ferho mes seríament,
y armant á tot los del poble,
va dirnos: L' hora ha arribat,
qu' al que aixís 'ns ha insultat,
li donguém la paga doble.
Y empunyant un fort garrot,
de tot lo poble seguit,
irat, diligent, ardit
disposát á rebre y tot,
va portar tal confusió
al campament enemich,
que 'n aquell jorn, cregut estich
que vam rebré tots crostó,
puig lo pobre Pau María,
perqué sempre dol tíngués,
va perdre aquells dos llebrès
que tant aymaba y volia.
Acabada ya la lluyta,
á darrera d' un barranch
vam trobarlos plens de sang,
aixefats com una truyta.
¡Pobres gossos! morí aixís!
L' amo enloca quant hi pensa.
TIT. Y en cámbi de tal ofensa
va salvá al hereu *Panis*.
GAR. Que hi vols fer, massa bon cor.
Com que 's vá trencá una cama
corrent, y l' amo té fama,
de no negar cap favor,

encar qu' era un grant contrari,
aquí á casa 'l van portá
Mestre Jaume 'l va curá,
y are ja está per tornarhi.
Mes lo mal de tot aixó
ha estat qué éll y la Pauleta
s' entenen, y la xaveta
los fa perdre l' afició;
y lo que mes m' amohina
es que si de la sargata
en Pau se 'n adona 'ls mata
á tots dos d' una tunyina.
Als menos possible 'ns fos
trobar al que vá bramá...

TIT. Inútil quant se fará.

TON. Que 'n aneu de errats tots dos.

TIT. ¿Perqué?

TON. Perque no sabeu
qu' tal ruch yo trobaré,
que aquí casa el portare
y fins bramá 'l sentireu.

TIT. ¡Ca!

TON. ¡Gos!

TIT. Yo me 'n rich.

TON. ¿Qué saps?

TIT. ¡Mira Toni! *(Amenasantlo(*

TON. ¿Qué? *(Id.)*

GAR. ¡Ey! Plagas *(Descompartinlos)*
Tú á desá las pastanagas,
y tú anem á arrancar naps.
(Se 'n van per la porta de la esquerra).

ESCENA III

TONI sol.

No se com m' he detingut.
Mes Mestre Jaume diu bé:
'l que calla no diu ré.
A ningú pénjan per mut.

ESCENA IV.

L' Hereu SIMÓN y TONI

(*L' hereu Simón, vestit com si vingués del camp. Mocador al cap y sense gech*).

SIM. ¡Ep, baylet, treu lo porró
que vull refrescar la gola.
¡Au! depresa.
TON. Prou tabola
que no es cap hostal aixó.
SIM. Ja ho se que no es cap hostal...
¿Qué potsé no 'm tens present?
TON. No recordo, francament.
SIM. L' hereu Simón de Serral.
TON. 'Questa y una altre vegada
serán duas qu' hùs he vist.
SIM. ¿Y en Pau?
TON. ¿Qui, l' amo?
SIM. Sí.
TON. Tríst.
SIM. Ja ho veig, es broma pesada
matarli aquells dos llebrés
que jo l' hi vaig regalá.
TON. ¿Qui, tú?
SIM. Si, jo, cap de pá...
y, entens, no 'm tutejis mes.
Ser ton amo encara puch
si es que 'm caso ab la Pauleta.
TON. Heu fet tart.
SIM. ¿Perqué?
TON. Pobreta!
¿No sabeu alló del ruch?
SIM. No.
TON. Donsas ens va fugí.
L' amo á brams lo va buscá,
á Vimbodí es van burlá
y palestra vam tení.

Ferit de la cama dreta
al hereu Panís van dú,
y are, ne estich ben segú,
que s' entent ab la Pauleta.
Sobre tot no digueu ré,
que si son pare ho sobía,
estich cert, la mataría.

SIM. ¿Vols callá? ni piularé.

TON. Mireusel, éll surt per lli.
Véurel dóna desconsol.
(*Se 'n va per la esquerra*).

SIM. ¡Oh! y enrahona tot sol!
Escoltém. ¿Qué deurá dí?

ESCENA V.

SIMÓN y PAU MARIA que sur per la dreta sens adonarse de 'n SIMÓN

(*Aqueix sonet lo dirá en Pau María sens adonarsen de 'n Simón*)

PAU M. ¡Oh llebrers desditjats! sis pams de terra
avuy per tomba mon carinyo os dona,
jo 'us estimaba mes, que no á la dòna
que, descansant en pau, ya no 'm mou guerra.
¡Ay! ab vosaltres tot mon goig s' enterra!
Que á gossos tan lleals tothom abona,
de verdas euras, mereixeu corona
ja que vil runa vostre cos soterra.
Cada día al matí, vinch xano xano
á veure vostras tombas tan sencillas
per por que 'us desenterri algun gitano
que després de morir á mans tan pillas
fora trist, ¡oh! molt trist, y no ho demano
qu' ab vostre péll ne fassin sabatillas.

SIM. Pobre Pau! casi 'm trastorna.
(*Alt.*) Pau María.

PAU M. Qué, qui 'm crida? (*Adonantse*).

SIM. ¿No 'm coneixeu?

PAU M. En ma vida... (*Com si tingués desvari*).

SIM. Soch l' hereu Simón que torna.

PAU M. Dispénsam noy. (*Reconeixentlo*).
SIM. Ja us dispenso.
PAU M. ¿Ho sabs tot?
SIM. Massa de Deu.
PAU M. Sempre ploro. (*Ploriqueixant*).
SIM. Qué se 'n treu.
PAU M. Que hi faré, si sempre hi penso. (*Id.*)
¡Pobres gossos!
SIM. (*Per distréurel*) ¿Y la noya?
PAU M. No m' hi fassis pensá pas;
estich fet un Satanás.
Penso que 'm fa una tramoya...
SIM. ¿Qué 'm diheu?
PAU M. L' hereu Panís,
fill de Vimbodí...
SIM. Ja ho sé.
PAU M. Diu qu' ella 'l vol.
SIM. Y be, qué?
PAU M. Que 'n á mí no 'm fa felís,
y que com que só son pare,
ans de darla á un poca pena
en los ossos de la esquena
li tinch de rompre una vara.
SIM. ¡Home, no ho prengueu tant fort!
PAU M. No hi ha més, ho faré així:
Estimar á un Vimbodí?...
Per mí, ya he perdut l' honor.
¿Quí es, qu' are la voldrá?
¿Sabent qu' á casa allotjat
l' hi tingut, quin home honrat
sense por s' hi casará?
SIM. (Probém, are ha arribat l' hora).
No tinguéu tant desconsol
que, si al fi ningú la vol,
yo sempre estich á la vora.
PAU M. ¿Qué vols dir?
SIM. Que 'm casaré
ab ella, si vos voléu.

PAU M. ¿Vina 'ls meus brasos, fill meu!
Jamay pagartho podré.
Ditjosos los tres serém.
SIM. ¿Hi consentíu?
PAU M. Home, sí;
acompayam fins allí
tot caminant parlarém. (*Surten fondo*).

ESCENA VI.

MESTRE JAUME y L' Hereu PANÍS

(*Sortint pel fondo, fent braset al cap d' un rato de sortir en Pau y Simón*).

MES Donchs ya ho saps, hereu Panís;
aixó es tot lo qu' he observat,
en Pau se creu ultrajat
y aná ab recel es precís.
Portará aixó un compromís
que ya lo meu cor deplora;
val més que desde aquesta hora
deixis la noya en repós;
créume Panis, toca 'l dos,
toca 'l dos, que 'l tres já es fora.
PAN. ¡Qué potsé s' habeu cregut
Mestre Jaume, que soch nen
que oblida tant facilment
las joguinas qu' ha romput?
La Pauleta y jo, 'm nascut
per fer nostre cor ditjós;
y, si son pare, rabiós,
no vol complaurens en rés,
ni que siga fora 'l tres
yo no vull tocar 'l dos.
MES. Veig que la passió 't domina,
que no 't recordas que 'n Pau
en vers de deixarte blau
y més coix, d' una tunyina,
amorós, va dirme, vina,

Jaume, cúral, que gemega;
y tu sols per armar brega,
de la Pauleta lo cor
has robat, com roba l' or,
per Barcelona, un *mossega.*

PAN. Mes si algú me pot culpá
no potsé 'n Pau que s' irrita
¿qui juga ab la dinamita
si es molt fácil d' esplotá?
¿Qui es qu' un tió fa cremá
y a un pallé 'l tira després?
Donchs lo que 'ns passa igual es;
van durme aqui ab la doncella
y 'm vaig torná al costat d' ella
dinamita y tió encés.

MES. ¿Es dir, qué marxá no vols?

PAN. Marxaré si tant voleu.

MES. Aixins, dols evitareu.

PAN. Y á mi que m' importan dols
Si pnch regá un camp de cols
ab llágrimas del meu cor.
¿Qué 'm pot causar mes dolor?

MES. Una vara que te 'n Pau
que diu que fa tornar blau
sempre que repica fort.

PAN. Me 'n vaig.

MES. No sigas tan ganso

PAN. Deuli espressions.

MES. De par téva.

PAN. Conteuli la pena méva

MES. N' hi faré tot un romanso.

PAN. No 'm se moure. *(Tot ananten.)*

MES. Jo ja 'm canso *(Impacient)*

PAN. L' hi direu.

MES. Tot quan m' has dit,
y vesten tot desseguit
que si en Pau á n' aqui 't troba
y ab arrel d' abre, t' estova

faras tres mesos de llit. (*Sen torna pel foro.*)

PAN. Doncas adéu siau!

MES. ¡Adios!

Per fi toca 'l tres y 'l dos. (*En Panis se 'n va per la porta del foro ab molt sentiment.*)

ESCENA VII

MESTRE JAUME, y prest GARROFA y TITO.

MES. Fa plorar d' amor y plora;
aixó es fer la guerra doble,
no hi ha prous llanuts al poble
qu' encare 'n venen de fora.

GAR. Mestre Jaume (*Sortint tot esverat*)

MES. Que hi ha?

GAR. ¡Ay!

MES. Pero que passa.

GAR. Are res,
es posible que passés,
algo que 'ns omplís d' esglay;
perqué 'l amo tot irat
devant la *tomba* dels gossos
ha jurat faría á trossos
á ne 'n Panís.

MES. ¡Desditxat!

TIT. Miréusel per 'lli are ve.

GAR. Es vritat: baixa per lli.

TIT. ¡Oh! y no ve sol. (*Miran per la finestra del foro*)

MES. ¿Donchs ab qui?

TIT. Ab un de sech.

MES. ¿Qui déu sé?

TIT. ¿El veyeu?

MES. M' ho priva 'l sol.
Sembla que 'l conech

GAR. Que tal?

MES. ¡L' hereu Simon de Serra!
Que vindrá á fé aquet musol?

(*Garroja y Titó se 'n van per la dreta del espectador y Mestre Jaume se queda dins l' escena apartat y no 's*

deixa veure de 'n Pau fins que ho marca 'l diálech)

ESCENA VIII.

PAU MARIA y MESTRE JAUME.

PAU M. He deixat á n' en Simon,
ha dit que anava al hostal
á mudarse; tant se val; (*assentantse*)
no l' hi vindrá d' un segon,
y com que ha dit que vindria
es precís que parli ab ella
qu' encar qu' es rica y molt bella
podria quedar per tia.
(*Va per alsarse y repara ab Mestre Jaume*)

MES. Pau María!

PAU M. (*Reparant ab éll.*) Ola, sou vos?
Ay, tinch lo cor fet á trossos!

MES. Pensas massa ab aquells gossos,
cóm si valgués molt un gos!

PAU M. Es dir que creyéu mal fet
qu' ab los pobres llebrers pensi?
¿Qué á sa mort, tristos ays llensi,
quant ab élls tant m' he distret?
Sempre anant ab ells de cassa,
llaugers, fidels y sencills
m' agafaban los conills
pe 'l clatell ab molta trassa.
Si no hagués sigut lo ruch
gandulás, que 'ns va fugi,
los negres de Vimbodí
á quins odi mortal duch,
no hagueran vingut *bramant*,
no foran los gossos morts,
ella no tindría amors
ab aquet grandíssim truan,
al qu' vegentlo infelís
y coix de la cama dreta
vaig dí á ma filla: Pauleta

cuidal be, que es un Panís;
(*Ab calor gradualment.*)
y á lo recort qu' albarota
d' aquella palestra brava,
d' aquell combat, que semblaba
que juguessim á pilota,
després que 'ls de Vimbodí
fugían ab cor poruch,
ab tamensa del retruch
dels rochs que corren per quí,
quant vaig veure trosejats
á los gossos del meu cor,
quant vaig esclatar en plor,
y vaig dir mil disbarats
á pesar de se infelís
per mor d' un poble mofeta
vaig dí á ma filla, Pauleta
¡cuydal bé al haréu Panís!
Donchs si he obrat d' eixa manera
perque 'l dret no haig de tení
de cridá, y de malehí
y enseyar las dents com fera?
Frenétich, irat sens mida,
fins sembla que 'm torni boig;
parlar de morts me don goig;
me fa fástichs ja la vida;
¡no se que fé ni pensá!
¡Fugíu, fugíu per favor!
so caldera de vapor
que está á punt de reventá!
(*Cau de cap á la taula abismat en son dolor*)
MES. (Me 'n vaig tot apoch apoch; (*Apart*)
sol lo deixo ab sas manías;
Deu nos guart de bojerías
quant es molt estret lo lloch)
(*Se 'n va pe 'l foro*)

ESCENA IX

PAU MARIA y GARROFA.

GAR. Deu te guart.
PAU M. Sou vos Garrofa?
GAR. Soch jo que me 'n vaig de casa.
PAU M. ¿Què 'm voléu deixá com l' ase?
GAR. No t' ho prenguis pas ab mofa.
M' en vaig de ta casa, sí,
y no vull tornarhi pas
perque ab las cosas que fas
un tranquil no pot dormí,
y com que tot ho endevino
y casso la *ciencia* al vol
se que aquest trist desconsol
te fará perde lo tino!
PAU M. Lo que vos habéu de fer
es tindre la llengua quieta.
GAR. Pero la pobre Pauleta
plora...
PAU M. Be podría ser
que fos per ell. (*Ensimismat.*)
GAR. (Fem lo sort.)
¡Ah! escolta, sortint de misa
han donat una pallisa
á un de Vimbodí.
PAU M. ¡Ben fort!
GAR. Que aixó digas sent arcalde!
¿que no veus que es á traició?
quant hi ha *jarana*, crostó;
mes després tot es én balde.
PAU M. Que saps tú? jaco y mes jaco,
sempre que vingan á casa,
ells me volen tractar d' ase,
donchs á istil d' ase 'ls ataco.

Llenya sempre que son pochs,
si sons molts, á amagá esquenas,
las butxacas sempre plenas
de palets de riu y rochs.
Quant un ne trobém de sol,
pinya y fora, que gemegui
y per mes que se 'ns entregui
demanant que perdó vol;
de tant *llis* lo deixém mut
per contar sas horas tristas,
¡perqué aixís son los carlistas!
Aixís la gent de l' *embut*!

(*Exaltantse*)

Guerra á mort, guerra sens treva
á tot' hora, en totas parts
valentnos de totas arts
per matar l' idea seva,
ja sigan ninas ó vells,
sigan minyons ó quitxalla,
en batalla ó sens batalla
no hi compassió per ells;
y mirant, dihent y fent,
fingint, intrigant, pensant,
mentint, resant, predicant,
y los senderis perdent,
aixís borrar hem volgut
los lliberals de las llistas,
perque aixís som los carlistas,
aixís la gent de l' *embut*.
Y mentres qu' hi hagi llana,
camparém per' queixos vols
ahont los homes, com cargols
s' arrosegan morts de gana.
Y deprés de havé ultrajat
á l' hmanitat aixins
nos vestím de peregrins
y pujém al Montserrat.

GAR. (Fe 'l mut y callar aixís

es la resposta segura,
puig no he vist clepsa mes dura
que la clepsa d' un carlí.)
(*Garrofa s' en và per la porta del foro.*)

ESCENA X.

PAU, SIMON y á poch PAULETA.

SIM. Aquí estich.
PAU M. ¿Ets tú? millor;
are cridarè á la noya.
Noya! (*Cridantla.*)
PAU. Mana. (*Surtint.*)
PAU M. Sense por
contestam, lo tens encare?
miram, parlam ab vritat.
No vuldría se enganyant.
PAU. ¿Pero qué? no 'us entench, pare.
PAU M. Vull dí 'l cor, vull dí si estimas,
vull dí si tens compromís?
PAU. Pare, per Deu?
PAU M. ¡Infelís!
Perque 'l respondre escatimas?
digas, te festeija algú? (*Amenassantla.*)
es un senyó? es un pagés?
es un baylet? no hi fa res,
si 'l vols, es teu, de segú;
desitjo ferte felís...
¡Parla!
PAU. Si no estimo jo!
PAU M. Per cap te diré que no
menos per 'l hereu Panís,
mes ja que dius que no has dat
lo cor, á ningú del mon,
aquí tens l' hereu Simón (*Fixsantsi.*)
que 'l pendrá de molt bon grat.
Es rich; es guapo, no es tonto,
y es de Serral, que 'm convé.

PAU. (Pobre de mí, que faré.)
PAU M. Ja casats desde are os conto.
(*Vejentla plorar.*)
¿Qué ploras? qué tens? que 't dol?
PAU. (Verge pura, quin torment.)
SIM. Aneusen tranquilament,
ja l' hi donaré consol.
(*Pau s' en vá per 'l fondo.*)

ESCENA XI.

PAULETA y SIMON

SIM. Ja 'm veus Pauleta!
PAU. (*Ab desdeny.*) Ja os veig!
SIM. Com me trobas? (*Acostantse.*)
PAU. (*Reculant.*) Fastigós
SIM. So molt rich.
PAU. Aixís no fos.
SIM. Y de guapo...
PAU. Feu mareig.
SIM. Qué vols dí?
PAU. Que sou molt lleig.
SIM. ¡Are si qué m' has trompat!
Potsé no m' has ben mirat?
PAU. Massa de Deu! y ¡ey! de *tú,*
no 'm tractéu; pot pensá algú
que menjém d' un mateix plat!
SIM. Bueno, *Senyora* Pauleta.
PAU. Inútilment lo temps passa.
SIM. Es dir que 'm dona carbassa?
PAU. Y grosa.
SIM. Bona l' hem feta.
PAU. Veu aixó? (*Mostrantli mitja peseta foradada que porta penjada al coll ab un cordonet.*)
SIM. Es mitja pesseta
de Cristina
PAU. Y foradada!
Un jove me l' ha donada

en cambi de lo meu cor.
Aixís feume un gran favor;
no 'm parléu cap més vegada.

SIM. Y aixó t' has cregut de mi?
¿Jo deixarte? ¡Oh que 's cas! (*Somrient*).
Tu 'm vols burlá y no podrás;
sé qui es, sé que ve aquí,
sé que es fill de Vimbodí,
que 'l himne de Riego canta.
Si la llenga no t' espanta
la teva esquena prepara
perque ho vaig á dí á ton pare
y 't donará una sumanta. (*S' en va pel fondo*).

ESCENA XII

PAULETA y á poch PANIS

PAU. ¡Quin fart de jaco m' espera!
Si 'l pare d' aixó se entera
¡ay qui 'm salvará infelís!!
estant sola? (*Surtint per la part del hort*).

PAN. Jo, pitera.
Ton aymant, l' hereu Panís,

PAU. Ay Panís! tu aquí? per Deu!
vésten, vesten desseguida,
mon pare vindrá, y si 't veu!

PAN. Rés me fá perdre la vida
si la perdo al costat teu.

PAU. Perque tornas, si 'l furor
de mon pare es molt més viu?

PAN. ¿Ni que veigi al cassador,
quin aucell no torna al niu?
si al fí hi deixa son amor?

PAU. A Mestre Jaume l' hi he dit
que 't fés martxá.

SIM. Y l' he cregut,
més desprès repenadit

torná altre cop he volgut
al niu que 'm guarda ton pit.

PAU. Paraulas de mel melada
tenen tos llabis, y jo
las escolto embabiecada.

ESCENA XIII.

Dits y MESTRE JAUME

PAU. Mestre Jaume!

MES. Tú, minyó?
Tú per 'quí una altre vegada? (*Surtint*)
¿Aixó es lo que 'm tens promés?
¡Si yo no fos mestre Jaume
te donaría un revés!

PAN. Be; per are, dispensaume
ja no hi tornaré may més.

PAU. S' ha vingut á despedí.

MES. Y després hi tornará.

PAN. No que torno á Vimbodí.

MES. Si es vritat podeu seguí;

PAN. Ah! escolteu. (*Detenintlo quant se 'n va*).

MES. Digas que hi ha?

PAN. No teniu una germana
que li deyan la María?

MES. Si, més com que no 'm servia
li treta fá una setmana.

ESCENA XIV.

(*Al anarsen Mestre Jaume surten Titó y Garrofa tots esvarats*)

GAR. Fugiu, fugiu, sobre tot.

TIT. Amagueuse desseguida,

GAR. Ve 'n Pau ab un gros garrot.

MES. Y es vritat?

GAR. No que 's mentida,

PAU. ¿Y qué vol?

GAR. Et vol matá.

PAU. ¿Y perqué?
MES. Manías son.
Tu fuig, jo aqui, tú á n' allá.
y aixó l' efecte fará
d' un drama del Odeon.
(*Panís surt per la porta que dona al hort*).

ESCENA XV

Dits PAU MARIA

(*Surt en Pau esvarat com si fos boig, s' acosta á sa filla, y l' hi agafa la mitja pesseta que porta penjada al coll*).

PAU M. De qui es aixó Pauleta?
PAU. (Ara si que 'm fará estopa).
PAU M. ¡Es de Cristina y mal feta!
(*Mirantla y llensantla*).
MES. Engany! es mitja pesseta
(*Cullintla y ficantsela á la butxaca*).
y 'n hi há per café y copa!
PAU M. Fugiu, d' aquí tots fugiu,
deixeunos sols á tots dos.
MES. (Quin genit que té més viu!)
GAR. (No fos cas que fos rabiós
y 'm mosegués sens motiu
(*Tots se 'n van menos en Pau y Pauleta*).
PAU M. Ajenóllat com á misa! (*Després d' una pausa*).
la teva esquena prepara,
resa, y estant llesta avisa
que, ab aquesta forta vara
te donaré una pallissa.
(*La Pauleta se ajenolla devant del cuadro de Santa Rita y va per pegarli quant se sent un terrible bram d' ase*).
Es sa veu, es ell! ¡oh goig!
are si que no s' escapa.
PAU. Pare! Pare! qui l' atrapa?
Deu meu, s' haurá tornat boig.
¡Socorro, veniu, veniu,
Trista de mi! (*Ab desconsol*).

ESCENA XVI.

Dita JAUME, GARROFA y TITO

GAR. Que ha passat.
PAU. Crech que 'l pare s' ha locat.
MES. No es estrany, som al estiu!
PAU. Pare! (*Desmayantse*).
MES. L' hi agafa un treball.
GAR. Pauleta, noya! no m' sent.
MES. Poseuli draps y ayguardent,
TIT. (Potsé es creu que 's un caball). (*Entran á la Pauleta desmayada per la porta de la dreta*).
MES. Y jo avans no 's fassi fosch
vaig á buscá 'n Pau María
que si es certa sa manía
y es pert per dintre del bosch,
ja podeu dir aqueix cop
que s' acabat la tabola
y que bona nit viola
es á la panxa' d un llop.

ESCENA XVII.

TITO, GARROFA y á poch TONI

TIT. Quin deshori en 'queixa casa
GAR. ¡Ay Deu del cel, ja ho pots dí.
TIT. ¡Vimbodi!
GAR. No es Vimbodí,
qui de tot te culpa, es l' ase.
L' ase que 'ns porta mareig
fent lo gandul.
TIT. Quin dimoni;
are hi penso; ¿hont es en Toni?
GAR. Com l' ase, deu se á paseig.
TON. Aqui soch. (*Presentantse desde la porta 2.ª*
GAR. Apa, talós *esquerra*).

que no m' has sentit? be puch
cridarte! no has vist lo ruch?

TON. No més vos he vist á vos,

TIT. ¿Qué no l' has sentir bramá?

TON. Un xich.

GAR. Que fas l' orni crech.

TON. ¿No vaig dirvos que 'l conech?

TIT. Ximplet.

TON. Y que aquí vindrá?

GAR. ¡Home, ves en nom de Déu!

TIT. Rès son cosas qu' éll se trama.

TON. Sé burro dèu donar fama?
¡com que veig que ningú me creu!

ESCENA XVIII.

Dits y MESTRE JAUME tot desconsolat.

MES. ¡Ay Jesús, no puch dir mot!
¡Santa Rita gloriosa!

GAR. Que passa?

MES. Petita cosa!
Prou he corregut per tot.
En lloch he vist á n' en Pau
y després, ¡Verge divina!
he trobat sa barretina
penjada á terra en un clau.

GAR. ¡Sant Cristófol ens ampari!
Un llop se 'l haurá menjat!

MES. Encar hi ha més: Sublevat
per 'quell pillo estrafalari,
aquí ve lo poble en pes
armat de feixuchs bastons!

GAR. La 'm feta bona, minyons.

TIT. ¿Y no diuhen perque es?

MES. Volen matá á la Pauleta
perque estima á un lliberal.

TON. (¿Vol que vaigi allí ab un salt
y la sálvi ab 'quella treta?)

MES. Si, fill meu, fesho així.
Ves: seguim aqueixa trama,
brama fort, no 't cansis, brama
per veure si 'ls fas seguí.
Tu ves carretera amunt (*A Titó*)
per si trovas la pareja,
digálshi qu' h' há *mareja,*
que vingan ab l' arma apunt.
(*Veus*) ¡Mori la Pauleta! ¡mori!

GAR. Aqní tením la retreta.
(*Veus*) ¡Mori, mori la Pauleta! (*Surt lo poble armat de bastóns, cábachs, forcas, etc., etc.; capitanejats per en Simón de Serral*).

ESCENA XIX.

Dits, poble, SIMON, menos TONI y TITO

MES. ¡Qué vol dir tant rebombori?

SIM. Vol dir que te de morí
perque estima á un lliberal.
(*Surt lo Jutje de Tarragona*)

JUT. Bonchs cuydado á ferli mal.
mentres jo sígui á n' aquí.

SIM. Quí sou? quí llicencia us dona
per perdre en aquet joch basa.

GAR. (Potsé es aquell que fá l' ase?)

JUT. Só 'l jutje de Tarragona,
que sabent pe 'ls Vimbodins
lo que passá l' altre día,
aquí lo gobern m' envia
per castigar los carlíns.
¿Ahont es l' amo d' eixa casa?

MES. Tots creyém que s' ha locat.

JUT. Pero ahont es, ahont s' ha ficat?

GAR. Pel bosch darrera d' un ase
y qui sap, potsé ja es mort!

PAU. ¡Mort lo pare! Jesucrist! (*Sortint*).

JUT. Aixó si que 's un pas trist.

MES. Noya sossega 'l dolor
que la lley no 't desampara
y dona á ton mal remey.
Ta mare será la lley
y Mestre Jaume ton pare.

SIM. ¡Oh! no vos valdrá la treta
ho feu per salvarla aixís
y carsarla ab en Panís...
¡mori, mori la Pauleta!

JUT. Y perque, així estussiasmat
feu cridá al poble que mori?

GAR. Perque la vol pe 'l casori
y ella carbassa l' hi ha dat.

SIM. Mentiu tots!

MES. A la justicia
aixís parlan?

SIM. ¡Res me dona!

JUT. Soch el jutje de Tarragona!

SIM. Só un capitá de milicia,
D' un carlista es eixa casa;
aqui no hi ha qui us defensi
y perque 'l drama comensi
¡que mori ella! (*Va per ferirla quant se sent un altre bram tant fort com lo primer*).

TOTS. ¡Es ell! es l' ase! (*Tot lo poble surt*).

SIM. Tots fugen sense motiu
més jò llauger com lo tato,
ó me la deu ó la mato!

ESCENA XX

Dits y PAU MARIA sense barretina

PAU M. Deteniuvos, que soch viu.

PAU. Pare.

PAU M. Tú! Oh filla mèva!

PAU. Que ya habeu trobat lo ruch.

PAU M. En son nom lo perdó 't duch;
Posém á nostres dols treva.

JUT. (Aquet home rapapieja;
Lo milló es que 'ns n'anèm
y més tart ja tornarèm;
aixís l' escena 's neteija.

PAU M. Vaija prou; no més dolor,
no 't vull veure més plorá.
Vésten á amaní 'l sopá
que 'm sento molt mal del cor.

ESCENA XXI

PAU MARIA y GARROFA

(*Tota aqueixa relació l' ha de dir com si delirés*)

GAR. Que tal, com se troveu?

PAU M. Ets tú Garrofa?
Malament, ¡oh! molt mal la pena inmensa,
la pena del meu cor que de mí 's mofa
es torna ja més dura que l' esclofa
d' un pinyó mal torrat que tothom llensa.
Quant tenía á la ma la forta vara
per refé 'l matalás de l' honra mia,
quant oblidant del tot, que jo era pare,
tot mirant á lo publich cara á cara
qu' estava discutint si 'm xiularía,
vareig sentir del ruch la veu potenta
y al sentí aquella veu tant coneguda
¡es ell¡ vaig esclamar y se 'm presenta
l' ocasió d' agafarlo sens' ajuda,
y va ballar mon ayma, de contenta.
Més ¡ay! inútilment, en va mirava.
Ni ase, ni pollí ma vista veya,
lo sol avergonyit, roig s' amagava.
Jo corría, corría y tant suaba
que fins la barretina nosa 'm feya.
La llenso tot d' un cop, y al bosch me fico
y mil sombras la terra me retrata
aquí un peix, allá un bólit, aquí un mico,

y al veure aquellas mon cervell esclata
y, per ferme mes tonto, 'l front 'm pico.
De sopte al meu entorn ab ulls de brasa,
ab nas d' apaga llums, cabells de escombra
orellas com canals d' antiga casa
me vareig creure que 'm miraba al asa
y m' adono despres que era ma sombra.
Quan cansat, aburrit y sense treva
m' entrava bosch endins ab desespero
sento una veu de xantre que s' eleva,
era 'l ruch que bramava á casa meva
y vaig dir tot content: aqui te quiero!
(*Se 'n va per la dreta.*)

GAR. Aquest home ha perdut ben bé 'l senderi
y com á Garrofa 'm dich no se que ferhi.

ESCENA XXII.

METRE JAUME. GARROFA, y á poch TITO y TONI.

GAR. ¿Qué os sembla?
MES. Es gran lo tropell.
GAR. Voleu dir?
MES. Que está perdnt!
per desgracia l' hi ha nascut
un fioronco á n! al cervell.
(*Surt Titó y mols del poble ab rams de boix.*)
TIT. Cap pareja trobo en lloch,
ni l' ase.
MES. Deixa está l' ase,
mol promte 'l timdrém á casa.
GAR. Sembla aixó cosa de joch.
MES. Ahont aneu ab tant de ram.
TIT. Com que ya sabem del cert
qu, als ruchs, 'ls hi agrada 'l vert,
ne voliam fe un reclam.
GAR. Pero l' ase que diheu.
¿qué fá? qui es? perqué s' amaga.
MES. No es ase, es un que fa 'l plaga

y are lo secret sabreu.
Aqueix que brama y bramant
vos fa perdre la xaveta,
es lo baliet.

TIT. Quina treta
no hu crech pas.

MES. Bueno, endavant

GAR. Ell sabé bramá, ¡quin surro.

TIT. ¡Ca! que 's cas! ni somniat·

(*Toni surt tot aixerit.*)

TOT. Si noys, yo so 'l que ha bramat.
¿Qui hi ha certámens per fe 'l burro?

GAR. De sério ets tú?

TON. De debó
pero 'm féyam un misteri.

TIT. Donchs perqué el públic s' enteri,
veyam si saps la lisso.
¿Que varem fer los d' Espluga
al veure als de Vimbodí?

TON. Vam armarnos tot depressa
y 'ns van ficá bosch endins.

TIT. ¿Que varem fer al tenirlos
enrollats, sense perill?

TON. Vam tirar las madronadas
y *patám*! *patém*! *patím*!.....

TIT. Ells ab veure aquelles pedras

TON. Anavan ja per fugir

TIT. Quan lo noy de ca 'n Pallanga

TON. Se posá al frente atrevit.

TIT. Nosaltres perduts estavam

TON. Ells nos cridaven ¡carlins!

TIT. Nosaltres ¡lliberalots!

TON. Brincant, rebent y fugint

TIT. Tot d' una se sent un bram.

TON. Um bram terrible, infinit.

TIT. Que feu trontollá á Poblet.

TON. Somoure roures y pins.

TIT. Detindre lo curs de l' aiga

TON. Y alsá com lo vent, polssim
TIT. Aixordant á tans com eram
TON. Semblava que el mon finís
TIT. Com si cent burros al hora
donguessin lo dó de pit.
TON. Sentint tal terrabastall
TIT. Fugen nostres enemichs
TON. Nosaltres á la barreja.
Aquet vull, aquet ya tinch
TIT. Y viva
TON Y mori.
TIT. Y perdó.
TON. No hi ha perdó, som carlins!
y cantant; ruja el infierno
en varem fe un estropís.
GAR. Ya veig que vas se tu el burro
TON. Y dons que no hos ho dích!
M' estaba menjant un bisbe
de tossino, sota un pí.
Al comensar la *jarana*
vaig dí; bramém, potsé aixís
bramant, los espantaré.
GAR. Y després.
TON. Me 'n he servit
per salvar á la Pauleta
y fer torná al amo aqui.
MES. Be noy; t' has portat molt bé
y desde are 't tich per fill.
TIT. Anem á contar al poble
que saps bramá.
TON. Anemhi, si.

ESCENA XXI.

GARROFA y á poch SIMON

GAR. Qui ho habia de pensá
que fos ell, vaya un xicot
mes de bulla.

SIM. Deu vos guart!
GAR. Que deu volé aquet mussol?
(Voldria treurel d' aquí;
Veyám si dienthli garrofas
arribaré á ferli por.)
SIM. Que tal Garrofa.
GAR. Jo, bé
¿Que teniu que esteu tan groch
y feu ulleras? Alguna
vos en passa.
SIM. A n' á mi? no.
GAR. Veyám deixeume pulsá!
¡quina febra, quin pols!
Anéusen depressa al llit·
Aneu á avisá al doctor,
feusa fe tot seguit fregas,
preneu tres purgas d' un cop,
poseus tot seguit mostassas
y sanguneras al coll
y mauxíulas á la esquena
y draps de vinagre al front.
Aiga sadativa als brasos
tabaco negre 'ls genolls;
tot seguit feu testament
si teniu algun nebot.
Encomaneuse be á Deu
á Sant Pere y Sant Eloy,
perque ab franquesa vos dich.
y may m' erro, no estéu bó,
teniu principis de tifus
y fill meu, 'n surten pochs. (*Se 'n vá.*)

ESCENA XXIV.

SIMON y á poch PAULETA.

SIM. Si ho deurá habé dit de sério,
ja 'm sembla sentí escalfó,
fins las camas me tremolan

y 'm fa trip y trap lo cor.
¡La Pauleta! ay que ve bé,
vejám si 'm vol pendre 'l pols
Pauleta!

PAU. Verge sagrada!

SIM. Qué t' espantas?

PAU. Sí, tinch por.

SIM. De qué?

PAU. De veure 'us la cara.

TIM. Donchs dech ser molt fastigós?
Mira, noya, parlam clar,
vull que 'm polsis, en Garrofa
m' ha dit que no estaba bó.
Faig ulleras? desenganyam!
Qué 't semblo? que no respons?
¡Au! prentme 'l pols desseguida.

PAU. ¡Socorro, fugiu! horror!

ESCENA XXV

Dits, l' hereu PANIS y TITO

PAN. ¡Alto! grandíssim bergant!

SIM. ¡L' haréu Panís! toco 'l dos!
me 'n vaig á ficarme 'l !lit
que ja veig que no estich bó. (*S' en vá.*)
(*Surt Titó ab poble armat.*)

TIT. Miréusil aquí 'l teníu.

SIM. Qué voléu?

TIT. A la presó!

SIM. Aixó? per qué me agaféu?

TIT. Perque aixins ho vol l' autor.

PAU. Tú aquí, Panís?

PAN. Jo, Pauleta.
Deixa que t' ho conti tot.
Los vehins de Vimbodí.
sabent que 't portaba amor,
perque 'ts filla d' un carlista,

sense seny ni compassió
han entrat á casa meva,
han cullit tot lo del hort,
m' han mort vint y trcs pollastres,
sis gallinas y un moltó;
del sellé han vuydat lo ví,
al pallé hi han calat foch,
lo blat tot l' han fet malbé,
re han deixat que siga bó,
y estich que tan sols me restan
ton amparo y ton amor.

ESCENA ÚLTIMA

PAULETA, PANÍS, TITO, GARROFA, MESTRE J., TONI
y gent del poble y á poch PAU

TIT. Aquí tenim lo bailet.
TOTS ¡Viva en Toni!
MES. (*Sortint per la dreta.*) ¡Ey, quietut!
PAU M. (*Sortint.també per la dreta,*)
Qué es aquet soroll? qué passa?
¡ni un instant sossegar puch!
¿No n' hi ha prou de tantas penas
qu' encar me 'n portéu á muns?
qui sou vosaltres? qui sou?
que veníu á darme enutj.
Tornéume 'ls llebrers depressa,
tot seguit torneume 'l ruch,
que, sens ruch y sense gossos,
tot lo meu goig es perdut.
Filla, filla, ¡mala filla!
Tú á un lliberal amor dús,
vaig á deixarte mes blava
qu' un seitó quan del mar surt.
PAN. (Es boig, no hi ha mes, es boig.)
PAU. Pare! pobre pare!
PAU M. Fuig.

Fuig de prop meu, no t' acostis,
so un torpedo, so un trabuch,
so una ampolla explosiva,
so 'l Ciclon, so 'l Simoun,
los cuatre canons del Dándalo,
l' Etna y el Vesubio junts.

PAN. Soseguéuvos, Pau María.

PAU M. Quina veu, perqui retruny!
De qui es aqueixa veu?
¡Ah! ets tú, grandíssim gandul?
Pirata de l' honra meva,
que 'm robas ditja y salut;
no so boig, no, ja 't conech,
ja tinch ben obert los ulls;
jo 't vaig fer curar la cama,
jo aquí á casa te vaig dú,
y tú t' en portas la noya
y ab ella l' honra t' endús:
vaig á ferirte, á matarte,
á trinxarte, á ferne such,
l' apuntadó que 's retiri,
lo públich qu' estigui á punt,
per aplaudí aqueix efecte
teatral, com may ningú
ha vist en la seva vida.
Mireus, ja la sanc me vull
y vaig á vessar la seva.
¡Mort infame!

(Se treu una cosa de la butxaca y va per ferir á Panis, Pauleta cau desmayada en una cadira. Pasme general. Ell cau abatut en una cadira y de sopte se aixeca com si recobrés la rahó.)

PAU. ¡Ay!

MES. ¡Jesús!

GAR. ¡No es morta, encare balluga!

PAU M. ¡Filla! consolarla vull.

MES. No pas per are, minyó!

PAU. Tan mateix sou ben poruch,
que no veyéu que es la clau
del sellé que sempre duch.
GAR. Te rahó.
TIT. Sebeu fê 'l cómich.
PAU. ¡Vaija, acabém, poch rum rum!
Tu, vesten á Vimbodí.
PAN. No, que tornarhi no puch.
MES. L' hi han malmés tot quant tenía
tan sols perque es feya ab tú.
PAU. Aixó es cert?
PAN. Sí, Pau, es cert.
PAU M. Donchs yo compensarteho vull.
Te, aquí tens á la Pauleta;
casseuse y viurem tots junts.
GAR. Y perxó tantas tragedias,
tants gemechs y tants embulls.
PAU M. Qué vols ferhi si l' autor
de aqueix drama no ha sabut
trobá un altre desenllás,
se casan y amen Jesús.
Aixíns com aixíns 'ls mato, *(Adart.)*
puig casat vol dir difunt.
Are sols falta una cosa: *(Alt.)*
lo poder trobá aquell ruch.
TIT. No l' hem vist en part del mon.
PAU M. Yo be li sentit bramá.
GAR. Es aqueix, que lo ruch fa,
per ferlo no hi ha un segón.
PAU. Que 's penseu qu' aixó es afront?
al contrari, dirvos puch,
y no 'm valch de cap retruch,
qu' en lo mon civilisat
mil voltas es celebrat
y aplaudit, *Lo bram del ruch.*

FI

BIBLIOTECA DRAMATICA REGIONAL

Obras publicadas

Corrida de Bous, comedia en [illegible]
de D. [illegible]

Lo Bram del Ruch, parodia en [illegible]
de D. Joseph M.ª [illegible]

En publicació

Lo senyor del pis de dalt.

Preu: UNA pesseta